

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Прийдун С.

Науковий керівник – доц. Валіон О. П.

АНГЛО-НІМЕЦЬКІ СУПЕРЕЧНОСТІ НА ТЛІ МІЖНАРОДНОЇ ВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються в світі, актуалізують вивчення міжнародних відносин на різних етапах історії. У цьому контексті особливе місце займає період кінця ХІХ – початку ХХ ст., оскільки саме тоді відбувся перехід від «старої» системи міжнародних відносин до міжнародної політики, властивої для нового етапу світового розвитку. Важливим аспектом європейської системи міжнародних відносин досліджуваного часу стали англо-німецькі суперечності, адже, власне, Англія та Німеччина напередодні Першої світової війни очолили два антагоністичні блоки, Антанту і Троїстий союз, що розпочали Велику війну.

Мета статті полягає у дослідженні основних сфер англо-німецького протистояння напередодні Першої світової війни.

Метою зумовлені основні **завдання**:

- дослідити історіографію даної проблеми;
- проаналізувати передумови англо-німецьких суперечностей;
- простежити основні сфери англо-німецької конкуренції;
- висвітлити роль англо-німецьких протиріч у визріванні Першої світової війни.

Об'єктом дослідження виступають історичні, суспільно-політичні процеси, що відбувалися у європейських країнах в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Предмет дослідження – політичні, економічні, військово-морські аспекти англо-німецького антагонізму в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Міжнародні відносини кінця ХІХ – початку ХХ ст. знайшли широке відображення в історіографії. Незважаючи на це, праць, які б детально та систематично висвітлювали передумови, причини, основні сфери англо-німецьких суперечностей, їх ролі в початку Першої світової війни, не так вже багато. Окремі аспекти англо-німецьких протиріч висвітлюють такі історики, як В. Потьомкін [2], Г. Кіссінджер [4], А. Медяков [5], В. Шацко [10]. Особливо цікавою є монографія Е. Романової «Путь к войне. Развитие англо-германского конфликта 1898–1914 гг.», яка акцентує увагу саме на ролі англо-німецьких суперечностей у початку світової війни [8].

Перемога Пруссії у війні з Францією 1870–1871 рр. та створення Німецької імперії кардинально змінили геополітичну ситуацію в Європі. Поява могутньої німецької держави не могла не викликати занепокоєння в інших гравців великої європейської політики, зокрема Великої Британії, яка в цей час була беззаперечним лідером економічного розвитку. Колоніальні володіння Англії та потужний флот забезпечували її статус «володарки морів».

Саме великі колонії, захоплені Англією завдяки слабкості інших держав, були надійним ринком збуту англійських товарів, а також постачальниками дешевої сировини для англійської промисловості. На частку Англії припадала 1/3 світової промислової продукції і 2/5 світового промислового експорту. Крім того, колонії стимулювали бурхливе зростання зовнішньої торгівлі, що закріпило за англійським фунтом репутацію найнадійнішої валюти світу, а за Лондоном – роль світового фінансового центру. Все це дозволяло Англії проводити політику «блискучої ізоляції» («Splendid isolation»), суть якої полягала у відмові від тривалих союзницьких зобов'язань, спекуляціях на протиріччях між європейськими країнами. Тим самим Лондон зберігав і посилював вплив на європейські справи та розширював колоніальні володіння [6, с. 410].

Проте остаточне завершення об'єднання Німеччини і трансформація Німецького союзу в

Німецьку імперію, створювало серйозні передумови для перегляду зовнішньополітичної концепції Великої Британії. До загрози німецької гегемонії в Європі незабаром додалась небезпека німецької торговельної конкуренції. Адже об'єднання німецьких земель стало поштовхом до економічного буму на берегах Рейну і Шпрее та збільшення німецького експорту в кілька разів. Франко-пруська війна давала Німеччині важливе територіальне придбання – Ельзас і Лотарингію. Остання поряд з Руром, відіграла важливу роль як джерело залізної руди для важкої промисловості, зокрема, для заводів Круппа. Значну роль мали й економічні чинники – контрибуція в 5 млрд франків, отримана від Франції [2, с. 107].

Такий економічний підйом Німеччини відбувався на фоні зниження рівня економічного розвитку Великої Британії. Численні англійські колонії не лише були джерелом збагачення англійської буржуазії, але й вимагали значних капіталовкладень. Як наслідок, темпи вивозу капіталу зростали значно швидше, ніж експортні операції Англії. Тому англійська промисловість потребувала технологічного оновлення, ставала менш конкурентоспроможною в порівнянні з промисловістю молодих держав – США та Німеччини. Крім того, в Англії не було монополій, тоді як у Німеччині вони були досить поширеними. Більше того, успіху німецької зовнішньої торгівлі сприяла британська система фрітреду, тобто, вільної торгівлі, тоді як Берлін запровадив політику протекціонізму. Впродовж 1871–1889 рр. загальна торгівля Німеччини збільшилася на 1400%, в той час як англійська збільшилася лише на 25%. В Німеччині було засновано такі великі фінансові установи, як «Дойче банк», «Дрезднер банк», «Дисконто гезельшафт» та ін. [10, с. 10].

Зростання економічної могутності та політичного впливу дозволило Берліну перейти до захоплення колоній. В 1883–1885 рр. Німеччині вдалося захопити кілька колоній на південному-заході Африки – в Того, Дагомеї, але поділ світу на цей час вже закінчився, «вільних» земель майже не залишалось. З цього часу Німеччина виступає не лише як торговельний конкурент Англії, але і її головним суперником у боротьбі за колоніальні володіння. Незважаючи на серйозні причини для англо-німецької конкуренції, впродовж 70–80-х рр. політичні відносини між Лондоном та Берліном, за винятком 1875 р. та 1880–1885 рр. залишались нормальними, а деколи навіть і дружніми.

Це пояснювалося гнучкою зовнішньополітичною діяльністю «залізного канцлера» Німеччини Отто фон Бісмарка. Він був одним із найталановитіших політиків та дипломатів свого часу, саме складні зовнішньополітичні комбінації Бісмарка дозволили об'єднати німецькі землі в єдину державу. Після чого він зосередився на зміцненні політичних позицій Німеччини та збереженні статусу кво в Європі. Велику стурбованість «залізного канцлера» викликала можливість реваншу Франції, яка дуже швидко відновлювала військову могутність. Серйозне занепокоєння Берліну відбулося в результаті франко-російського зближення, яке в майбутньому конфлікті становило загрозу війни на два фронти.

Саме тому всі сили Бісмарк зосередив на розвитку міжнародних відносин Німеччини та укладання союзів з європейськими державами з метою міжнародної ізоляції свого потенційного супротивника – Франції. За висловлюванням російського дипломата графа Петра Шувалова Бісмарк переслідував «привид коаліцій». Берлін намагався унеможливити франко-російський союз шляхом підписання союзних домовленостей з Петербургом, який був занепокоєний посиленням англійського впливу в Ірані та Середній Азії. Крім того, за допомогою системи союзів забезпечити стабільність у Європі, лідером якої мала бути Німеччина [3, с. 48].

Такі концептуальні засади зовнішньої політики Німеччини були відображені в так званій «Кіссінгенській директиві», – своєрідному зовнішньополітичному ідеалі Бісмарка, сформованому влітку 1877 р. Метою зовнішньої політики Берліну оголошувалось: «не захоплення яких-небудь територій, а політична ситуація, в якій всі держави, за винятком Франції, потребують нас і утримуються від коаліції проти нас. Потрібно було перетворити Німеччину в найбільш вигідного політичного партнера європейських держав, стримуючи і одночасно заохочуючи їх суперечності, – Росії та Англії, Росії та Австрії, Франції та Англії» [5, с. 347].

Саме з цією метою у 1873 р було укладено «союз трьох імператорів» – Німеччини, Росії, Австро-Угорщини. На думку Бісмарка, така комбінація дозволяла зміцнити відносини з Петербургом, водночас залучивши Відень до співпраці з Росією. Наступним кроком Бісмарка

було підписання 7 жовтня 1879 р. австро-німецького союзу, що був наслідком різкого загострення німецько-російських відносин після Східної кризи та Берлінського конгресу, де Німеччина разом з Англією та Австрією виступила проти посилення впливу Росії на Балканах. Цей союз мав чітку антифранцузьку та антиросійську спрямованість, хоча мав оборонний характер. Незважаючи на це, угода з Віднем поклала початок розколу Європи та втручання Берліну в балканські справи. Хоча вже у 1881 р. був підписаний черговий союз трьох імператорів, що означало зближення Берліну й Петербургу, який був занепокоєний посиленням англійського впливу в Афганістані.

Завершальним кроком багатовекторної політики Бісмарка стало утворення Троїстого союзу 20 травня 1882 р., шляхом приєднання до австро-німецького договору 1879 р. Італії, яка була невдоволена французьким захопленням Тунісу. Включення Італії в дипломатичну гру Берліну давало перевагу Німеччині, адже тепер на південно-східних кордонах Франція отримала нового ворога, тоді як Австрія, в результаті союзу з Римом, гарантувала собі безпеку на південному кордоні [1, с. 472–473].

В цілому «Союз трьох імператорів» та Троїстий союз склали ядро зовнішньополітичного курсу Бісмарка. Берлін одночасно перебував у центрі подвійної системи договорів, які суперечили одне одному. «Союз трьох імператорів» мав антианглійське спрямування, тоді як Троїстий союз – антиросійський та антифранцузький характер, якому не чинила опору Англія. Саме такий стан міжнародних відносин дозволяв Берліну не стільки співпрацювати із своїми «союзниками», скільки контролювати їх, забезпечуючи статус кво в Європі, посилюючи позиції Німеччини.

Щодо англо-німецьких відносин у 70–80 рр. XIX ст., то потрібно зазначити, що Бісмарк відводив важливе місце Лондону в своїх зовнішньополітичних концепціях, хоча жодного формального союзу так і не було укладено. Для Берліну, насамперед, були важливими та вигідними англо-російські конфронтації, більше того Англія, як історичний суперник Франції була закономірним партнером Німеччини. В цьому плані важливим досягненням німецької дипломатії стало формування Середземноморської Антанти у 1887 р., особливістю якої було те, що вперше Берлін втягував Лондон у свої дипломатичні комбінації. В основі створення Середземноморської Антанти лежала спільність інтересів Італії та Англії з Францією в басейні Середземного моря: першої – в Тунісі і Тріполі, іншої – в Єгипті. Згодом, до цього союзу приєдналась і Австро-Угорщина. Лондон, залишаючи зовнішньополітичний курс в руслі «splendid isolation», брав на себе досить конкретні зобов'язання. Сам Солсбері писав королеві Вікторії: «Це настільки близько до союзу, наскільки нам дозволяє парламентський характер наших інститутів» [5, с. 361–362].

Саме непряма співпраця між Англією та Німеччиною в контексті Середземноморської Антанти стала апогеєм системи союзів Бісмарка. Однак відставка «залізного канцлера» 18 березня 1890 р. остаточно змінила не лише концептуальні засади зовнішньої політики Німеччини, але і європейську систему міжнародних відносин загалом.

Політика Бісмарка дозволила уникати прямих конфліктів з Англією, незважаючи на торговельне суперництво, яка була спрямована на міжнародну ізоляцію Франції та збереження статусу кво. Граючи на протиріччях європейських держав, Берлін зумів закріпити здобуту перемогу у франко-пруській війні. Сформована система союзів позиціонувала Берлін невід'ємним і впливовим чинником міжнародних відносин. Вона допускала конфлікти, але – не війну, німецьке лідерство, але – не гегемонію, прагнення до якої переслідував новий кайзер Німеччини Вільгельм II.

Зовнішньополітичні концепції Бісмарка не лише вберегли Німеччину від війни, але і не дозволили проявити колосальний потенціал Німецької імперії. Новий імператор Вільгельм II вважав, що зовнішній політиці не вистачає динамізму і під тиском великих монополістів та банкірів, тісно пов'язаних з юнкерством, проголосив у зовнішній політиці «новий курс». Його метою було підвищення статусу Німеччини – від континентальної до світової держави, рівноправної з Британією.

Перехід до «світової політики» ознаменувала промова статс-секретаря Німеччини Б. Фон Бюлова: «Часи, коли німець поступався одному сусіду сушею, а іншому – морем, залишаючи собі лише небо... – ці часи в минулому... Ми не хочемо знаходитись в тіні когось, ми

вимагаємо свого місця під сонцем» [3, с. 82–83].

Зміні зовнішньополітичної стратегії Німецької імперії сприяло, насамперед, економічне піднесення, обмеженість національного ринку. Нова роль економічного чинника в міжнародних відносинах значно вплинула на англо-німецькі взаємини. Англія дедалі швидше поступалася економічним розвитком Німеччині. В 1887 р. через поширення німецьких товарів на англійський ринок для них спеціальним актом було введено маркування «made in Germany». Британський уряд розраховував на патріотичні почуття англійців, які ігноруватимуть німецькі товари, але цей захід викликав непередбачувані наслідки. «Made in Germany» стало своєрідним знаком якості німецької продукції, яка почала продаватись значно успішніше [5, с. 373].

Економічний підйом Німеччини вимагав розширення її володінь. Перед зовнішньою політикою держави було поставлене нове завдання: створення великої колоніальної імперії та встановлення сфер впливу у відсталих країнах. Проте тривалий період роз'єднаності німецьких земель, залишив Берлін поза «розподілом світу». Саме тому таке завдання могло бути вирішене лише шляхом переділу колоніальних володінь, що закономірно зустрічало опір Англії та Франції.

Спадкоємець Бісмарк – Л. Капріві вніс у зовнішньополітичний курс Німеччини однозначність. Після відставки «залізного канцлера» англо-німецькі відносини набули більш чіткішого та визначеного характеру. Німецькі політики реалізовували курс «все чи нічого», тобто, союз з Англією, або її міжнародна ізоляція. Щоб підштовхнути Британію до союзу з Німеччиною, Берлін починає блефувати про створення «континентальної ліги» в складі Німеччини, Австрії та Франції, яка мала ізолювати Лондон. Проте британський прем'єр Солсбері, продовжував курс «блискучої ізоляції», ігноруючи підписання формальних союзів з європейськими країнами. Така політика Лондону призвела до того, що вже з 1893 р. Капріві та Гольштейн, радник німецького МЗС, остаточно переконалися в неможливості залучення Британії до Троїстого союзу. Це означало кардинальний перелом у англо-німецьких відносинах [2, с. 108].

Усюди німецька дипломатія починає чинити активний опір англійській колонізаційній політиці. В Єгипті, де у 80-х рр. Берлін підтримував Лондон, німецька допомога все частіше набирає форм шантажу та поступок у колоніях. Простежується зближення Німеччини з Францією. У 1894 р. Берлін разом з Парижем ініціював зрив договору оренди Англією смуги землі в Конго, що дозволило б встановити територіальний зв'язок між британськими володіннями в басейні верхнього Нілу та Британською Південною Африкою. Більше того, впродовж 1893–1894 рр. Німеччина починає заgravати з бурами, заохочуючи їх до опору британській експансії.

Одним з ключових способів «перерозподілу світу» стало будівництво Німеччиною Багдадської залізниці, розпочате у 1903 р., яка в остаточному варіанті доходила до важливого центру північної Сирії – Алеппо, далі до Мосула, вздовж Тигру до Багдаду і, відхиляючись до русла Євфрату, виходила до Басри. Багдадська дорога повинна була лише послабити позиції англійських залізничних магнатів, а проектувалася як грандіозне вторгнення німецького капіталу в сферу споконвічно англійських інтересів – Месопотамію і Перську затоку, а потім і до Ірану [2, с. 136–139].

Важливу роль в ескаляції англо-німецького конфлікту відіграв Пангерманський союз, створений у 1891 р., що спонсорувався великими промисловими підприємствами. Організація відверто закликала до ревізії міжнародної системи, що склалася з метою перерозподілу колоній та перегляду сфер впливу [2, с. 108–109].

Перехід Німеччини до «світової політики» та активні заклики до перерозподілу колоній глибоко торкалися інтересів Британії, яка була володаркою морів та численних колоній. Лондон продовжував ігнорувати будь-які пропозиції щодо створення союзних зобов'язань та виступав проти посилення Німеччини. Це пояснювалося, насамперед, зростанням російського впливу на Далекому Сході, конфронтації з Францією через панування над Верхнім Нілом, підготовка до війни з бурами.

Ключовою сферою англо-німецьких суперечностей стало суперництво двох держав на морі. Наприкінці XIX ст. в Європі активно обговорювали значення військового флоту, після виходу книги американського контр-адмірала А. Мехена «Вплив морської сили на історію». Саме тоді вперше прозвучала думка, що держава не може виконати своїх історичних завдань,

якщо вона не домоглася переваг на морі. Згідно нової теорії, флоту належала ключова роль у будь-якій війні. Потужний флот гарантував зв'язок колоній з метрополією. Керуючись теорією «морської сили», британський парламент у 1889 р. прийняв закон, згідно якого англійський флот мав збільшитись вдвічі, відтак розпочалася гонка озброєнь [10, с. 10–11].

Німеччина, як суперник та потенційний ворог Британії, не могла проігнорувати дії Лондону. Саме курс на зміцнення військово-морських сил був стрижневим елементом «світової політики» Берліну, що реалізовувався під девізом кайзера: «Світова політика як завдання, світова держава як мета, флот як інструмент» [5, с. 376]. З 1897 р. посаду морського міністра Німеччини зайняв Альфред Тірпіц, який розумів значущість крейсерного флоту для боротьби з Британією, хоча флот він розглядав швидше засобом тиску на Лондон. На 1896 р. кількість німецьких великотоннажних броненосців становила лише 6, тоді як Англія мала 33. Весною 1898 р. німецький рейхстаг прийняв перший морський закон, що передбачав будівництво 7 лінокорів, 3 великих та 17 малих крейсерів до 1903 р. Англо-німецький морський антагонізм загострила революція в суднобудуванні – спуск на воду англійцями корабля нового типу – дредноуту в 1907 р. До 1809 р. Британія мала 18 дредноутів, але Німеччина теж не відставала – 8. На початку 1912 р. в Німеччині був прийнятий закон про збільшення морського флоту на 60%, у відповідь Лондон заявив, що кожному німецькому кораблю протиставить два англійські. Ці рішення означали безпосередню підготовку до майбутньої війни [8, с. 39–42].

Швидке зміцнення Німеччини ставило під загрозу панування Англії та робило політику «блискучої ізоляції» небезпечною для Лондону, саме тому в 1904 р. відбувається англо-французьке зближення, зумовлене послабленням позиції Росії через конфлікти з Японією. Фактично в Європі Франція залишалася наодинці з агресивною Німеччиною та неоднозначною Англією. Париж вибрав «менше зло» – 8 квітня 1904 р. було підписано договір про Сердечну згоду Англії та Франції, яка врегульовувала колоніальних протиріччя між державами. Створення Антанти було серйозним ударом по амбіціях кайзера Вільгельма II, Берлін активізував свої відносини з Росією, намагаючись втягнути Петербург у союз, але Микола II не бажав ігнорувати франко-російські домовленості 1891–1893 рр. та змінювати союзника, що призвело б до конфронтації не лише з Парижем, але і Лондоном. Більше того, поразка у війні з Японією змусила Петербург перейти до діалогу з Лондоном, водночас англо-німецькі суперечності зумовили Британію до перегляду відносин з Росією. Як наслідок, Англія остаточно відмовилася від політики «блискучої ізоляції» та завершила формування Антанти. Зокрема, 31 серпня 1907 р. було підписано договір з Росією про розмежування сфер впливу в Персії, Афганістані та Тибеті. Європа остаточно розкололася на Троїстий союз та Антанту, які розпочнуть Першу в історії людства світову війну [4, с. 166–167].

Таким чином, у англо-німецьких відносинах кінця XIX – початку XX ст. можна виділити два етапи. Перший 1871–1890 рр. характеризується торговельно-економічним суперництвом, без загострення політичних відносин. Більше того, саме в цей час синхронізується англійська політика «блискучої ізоляції» та «привид коаліцій» Бісмарка, Лондон і Берлін основним завданням вбачали збереження статусу кво в Європі. Другий етап охоплює 1890–1914 рр., позначений еволюцією німецького зовнішньополітичного курсу та переходом до «світової політики» з метою ревізії розподілу колоній та сфер впливу. Активне економічне зростання та конкуренція на морі змусили Лондон поступово відмовитися від політики «splendid isolation» та активно включитись у європейську систему союзних відносин.

Отже, англо-німецькі суперечності, що концентрувалися в економічній, колоніальній і військово-морській площинах, відіграли ключову роль у формуванні біполярної системи міжнародних відносин, створення військово-політичних блоків – Троїстого союзу та Антанти. Саме небезпека посилення Німеччини, змусила Лондон до активної співпраці із своїм історичним суперником – Францією. Більше того, саме Англія та Німеччина відіграватимуть роль лідерів у Антанті та Троїстому союзі. Цікавим є те, що англо-німецький антагонізм, так і не був розв'язаний Першою світовою війною, англо-німецькі протиріччя спостерігатимуться у міжвоєнний період, які остаточно вирішить Друга світова війна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дебидур А. Дипломатическая история Европы от Венского до Берлинского конгресса (1814–1878). Т. 2. / А. Дебидур. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 1995. – 544 с.
2. История дипломатии. Т. 2. Дипломатия в новое время (1872–1919 гг.) / Под ред. В. П. Потемкина. – М.: ОГИЗ, 1945. – 432 с.
3. История Германии в 3 т. Т. 2.: От создания Германской империи до начала XXI века / Под общ. ред. Б. Бонвеча, Ю. Галактионова. – М.: КДУ, 2008. – 672 с.
4. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер. – М.: Ладомир, 1997. – 848 с.
5. Медяков А. История международных отношений в Новое время / А. Медяков. – М.: Просвещение, 2007. – 463 с.
6. Мортон А. История Англии / А. Мортон. – М.: Издательство иностранной литературы, 1950. – 465 с.
7. Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / Под ред. И. М. Кривогуза. – М.: Дрофа, 2005. – 909 с.
8. Романова Е. Путь к войне. Развитие англо-германского конфликта 1898–1914 гг. / Е. Романова. – М.: МАКС Пресс, 2008. – 328 с.
9. Хобсбаум Е. Век империй 1875–1914 / Е. Хобсбаум. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 1999 – 512 с.
10. Шаццлло В. Первая мировая война 1914–1918. Факты. Документы / В. Шаццлло. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 480 с.

Прийдун С.

Науковий керівник – проф. Алексієвцев Л. М.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЗА В. А. ЮЩЕНКА (2005–2010)

Держава як суверенна політико-територіальна організація суспільства виконує ряд функцій. Однією з основних зовнішніх є політична, або дипломатична, тобто реалізація зовнішньополітичного курсу, розвиток міжнародних відносин з метою збереження територіальної цілісності, забезпечення суверенності, міжнародного визнання та захисту національного інтересу. Саме зовнішньополітична діяльність та розвиток міжнародних відносин є ключовими чинниками, які впливають на долю молодих держав, адже від визнання чи невизнання молоді незалежної держави як рівноправного суб'єкта міжнародних відносин залежить її існування та подальша історія народу, який проявляє державотворчі процеси.

Як зазначає відомий український дослідник, спеціаліст в галузі міжнародних відносин та зовнішньої політики С. В. Віднянський, Україна найбільш гостро відчула вплив зовнішньополітичного чинника на своєму історичному досвіді. Наприклад, розв'язання двох складових «українського питання» – об'єднання власних етнічних територій та здобуття державної незалежності, стало можливим у ХХ ст. лише за умов радикальних змін усієї системи міжнародних відносин, тобто завдяки збігу сприятливих міжнародних обставин [2, с. 33].

Набуття Україною незалежності значно посилило значення та вплив міжнародних чинників у її розвитку. З огляду на це особливої уваги заслуговує вивчення її досвіду формування зовнішньополітичної стратегії, еволюції концептуальних засад української зовнішньої політики як складової сучасної системи міжнародних.

Щодо становлення зовнішньої політики після 24 серпня 1991 р. та її еволюції до сьогодні, то С. В. Віднянський та А. Ю. Мартинов виділяють три періоди: 1) адаптаційний (1991–1994 рр.); 2) зовнішня політика Л. Кучми (1994–2004 рр.); 3) зовнішня політика В. Ющенко (2004–2010 рр.) [2, с. 35–37]. Розвиваючи таку класифікацію, в основі якої лежить саме навантаження суб'єктивного чинника в особі Президента України, виділяємо четвертий етап – зовнішня політика Президента В. Януковича (2010–...рр.).

У цьому контексті особливо важливим для аналізу є саме третій період зовнішньої політики України 2005–2010 рр., адже на думку багатьох дослідників, саме тоді світова спільнота почала сприймати Україну як частину Європи, не лише в політичному, але культурно-цивілізаційному плані.

Важливість зовнішньополітичних чинників для розбудови державності зумовили популярність дослідження зовнішньої політики та міжнародних відносин. Незважаючи на це, даний період зовнішньої політики є недостатньо висвітленим в історіографії. Особливості зовнішньополітичної діяльності України 2005–2006 рр. у своїх працях висвітлюють М.